

การพัฒนาศักยภาพครู คณาจารย์ ด้านการวิจัย

ชื่อเรื่อง การพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วม The development potential research
of teachers under the office of Loei Educational service
Area 1 by participatory action research

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภัทราพร เกษลั้งซ์

ปีที่ทำวิจัยเสร็จ พ.ศ.2551

ความเป็นมาของการทำวิจัย

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นั้นครูจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นครูอาชีพด้วยการคิดค้นหาแนวทางใหม่เพื่อ พัฒนาตนเอง ตลอดจนคิดค้นหาแนวทางใหม่ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามศักยภาพ “การ วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้” เป็นยุทธศาสตร์สำคัญยุทธศาสตร์หนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการรับรู้ สร้างองค์ ความรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (นิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา, 2544 : 1 – 2) จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาของ ชาติได้ระบุแนวทางการจัดการศึกษาให้การเรียนรู้ของนักเรียนพัฒนาได้ดียิ่งขึ้นตามนโยบายในเรื่องเกี่ยวกับการ วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน คือ มาตรา 24 (5) ระบุว่า “ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัด บรรยายสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความ รอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอน และผู้เรียนอาจเรียนรู้ไป พร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ” และมาตรา 30 “ให้สถานศึกษา พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการ เรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา” รวมทั้งมาตรา 67 “รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและ พัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย” และ มาตรา 69 “รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่ พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนส่งเสริมและประสานการ วิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 14, 16, 33 – 34) จะเห็นได้ว่าจาก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญของการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ทำให้ครูต้อง ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นครูผู้สอนมาเป็นครูนักวิจัย กล่าวคือ ต้องสอนควบคู่กับการใช้ กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนไปด้วย การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงนับว่าเป็นนวัตกรรมที่ บุคคลหลายฝ่ายคาดหวังว่าจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เพราะการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มี

หลักการและวิธีการที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ครูผู้สอนจึงต้องฝึกฝนให้เกิดความรู้ความชำนาญ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นครูมืออาชีพในยุคปฏิรูปการศึกษา

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ครบองค์ประกอบ จำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องมีขั้นตอนการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น มีผลการทำงานที่เกิดจากขั้นตอนการทำงานที่น่าเชื่อถือ มีร่องรอยที่สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน “กระบวนการวิจัย” จึงถูกนำมาใช้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องการจะจัดให้กับผู้เรียน โดยครูผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียนให้มีทักษะการคิดค้น หาคำตอบและตัดสินใจในกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันครูผู้สอนก็สามารถนำกระบวนการวิจัยมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการวิจัยในห้องเรียนและครูผู้สอนไปพร้อมๆ กันเพื่อให้กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อาศัยกระบวนการวิจัยในห้องเรียนประสบความสำเร็จ ดังนั้นครูจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นครูอาชีพ ด้วยการคิดค้นหาแนวทางใหม่เพื่อพัฒนาตนเอง ตลอดจนหาแนวทางใหม่ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามศักยภาพ “การวิจัยในชั้นเรียน หรือการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อิง” เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการรับรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยการวิจัยในชั้นเรียนจึงเกิดทั้งผู้เรียนและครูผู้สอนไปพร้อมกัน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อาศัยกระบวนการเรียนประสบความสำเร็จ

การพัฒนาครูเพื่อให้เป็นครูนักวิจัย จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ต้องกระทำการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ซึ่งที่ผ่านมาได้มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการวิจัยและการพัฒนากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนไว้หลายเรื่อง ทำให้ทราบปัญหา และปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินการวิจัยที่เป็นข้อมูลเบื้องต้น ดังเช่น ครูไม่มีความรู้ความเข้าใจการดำเนินการวิจัย ขาดงบประมาณและการสนับสนุน ขาดแคลนแหล่งสืบค้นข้อมูล รวมทั้งครูขาดความมั่นใจและกังวลใจในการปฏิบัติ และสิ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการวิจัยในชั้นเรียนของครู ได้แก่ การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานและบุคคล ศักยภาพด้านคุณลักษณะของผู้วิจัย ศักยภาพด้านกระบวนการวิจัย แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการสนับสนุนจากผู้บริหาร เป็นต้น

การพัฒนาทักษะการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เพื่อให้ครูมีทักษะการทำวิจัยดังกล่าว ได้มีผู้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 รูปแบบหลักๆ (สุวิมล ร่องวาณิช, 2543 : 24 – 27) คือ 1) การฝึกอบรม 2) การส่งเสริมการวิจัยแบบร่วมมือ 3) การสร้างเครือข่ายการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน นอกจากนี้ยังมีวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย เช่น การศึกษาดูงาน การพัฒนาโดยกระบวนการปฏิบัติการการพัฒนาตนเองและการพัฒนาทีมงานหรือองค์กร แต่การพัฒนาทักษะของบุคคลนั้น ถ้าเกิดจากความต้องการจากตนเองจะทำให้การพัฒนาเกิดประสิทธิภาพ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการของการแสวงหาความรู้ร่วมกันของผู้คนที่หลากหลายที่ยึดหลักของการร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจและร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบจากสิ่งที่คิดร่วมกัน ทำร่วมกันตัดสินใจร่วมกัน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปใช้ได้จริง มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดการพัฒนายึดหลักหรือเรียนรู้จากการลงมือทำ เพื่อบทบาทของกลุ่มเป้าหมายให้มีส่วนร่วม คิดร่วมทำตั้งแต่การค้นหาคำตอบ หรือเห็นปัญหาด้วยกัน หาแนวทางของคำตอบหรือการแก้ปัญหาให้สำเร็จ เพื่อแก้ปัญหา เกิดความมั่นใจเมื่อเสร็จ สามารถสรุปบทเรียนทั้งความสำเร็จและความผิดพลาด เพื่อจะได้สามารถแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้นต่อไป (นลินี กังศิริกุล, 2547 : 3)

ผู้วิจัยฐานะที่เป็นครูผู้สอนสาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษาในมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่นอกจากการสอนแล้ว ยังมีหน้าที่บริการวิชาการในศาสตร์ที่ตนเองรับผิดชอบ มีความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะพัฒนาศักยภาพครูด้านการวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาศักยภาพครูด้านการวิจัย โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้สนองตามความคาดหวังของครู ซึ่งจะส่งผลดีต่อการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู จังหวัดเลย กลุ่มคุณภาพหาดนาแกว อีกทั้งผลิตครูนักวิจัยเพิ่มขึ้นอย่างมีศักยภาพ และอาจจะเป็นรูปแบบแนวทางการพัฒนาศักยภาพการวิจัยของครูกลุ่มอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการทำวิจัยของครู 2) ศึกษาความคาดหวังและแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู 3) ศึกษาผลการดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู และ 4) ศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูที่เข้าร่วมพัฒนา ซึ่งกระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ **ระยะที่ 1** ขั้นเตรียม สร้างความตระหนักและความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย และการพัฒนาศักยภาพการทำวิจัยของครู โดยสนทนากับกลุ่มผู้บริหาร ประชุมชี้แจงจุดมุ่งหมายของการวิจัย และนัดหมายปฏิบัติการกับกลุ่มผู้บริหาร และครูกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสำรวจความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมโครงการ **ระยะที่ 2** ขั้นดำเนินการ ผู้วิจัยดำเนินการตามวงจรของ Stringer (1996) มี 3 ขั้น คือ ขั้นการค้นหา ขั้นการคิด และขั้นการกระทำ เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา ความคาดหวัง แนวทางการพัฒนาและดำเนินการพัฒนา ดังนี้ **ขั้นการค้นหา** เป็นขั้นศึกษาสภาพและปัญหาจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดภาพที่จะทำให้ทุกฝ่ายของกลุ่มที่ศึกษามีส่วนเข้าใจในเหตุการณ์ที่เป็นอยู่จริงของการทำวิจัยของครู ศึกษาเอกสาร สำรวจสภาพและปัญหาของการวิจัย โดยการตอบแบบสอบถามของครูกลุ่มเป้าหมาย สนทนากลุ่มครูกลุ่มเป้าหมายที่เคยทำวิจัย และกลุ่มที่ไม่เคยทำวิจัย สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ โดยเลือกมาอย่างเจาะจง ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อสรุป **ขั้นการคิด** เป็นการตีความตีประเด็นต่างๆ ที่ได้รับจากสภาพและปัญหา เพื่อเป็นข้อมูลในการคำนึงถึงความคาดหวังและแนวทางการพัฒนาศักยภาพ ด้านการวิจัยของครู ไปสู่การลงปฏิบัติจริงตามลำดับความสำคัญตามความคิดเห็นของกลุ่ม ซึ่งการดำเนินการโดยการประชุมระดมความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดความคาดหวังที่ต้องการและร่วมกันหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูกับกลุ่มที่ศึกษา สรุปประเด็นและจัดลำดับความสำคัญ **ขั้นการกระทำ** เป็นการดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู ตามแผนการดำเนินการร่วมกัน เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนา ทำการประเมินการรับรู้ตนเองด้านการวิจัยของครู เจตคติต่อการวิจัยของครู และประเมินร่องรอยการวิจัยของครูจากผู้บริหาร ซึ่งในขั้นการกระทำ นำแนวคิดของ Kemmis and Metagart (1990) เกี่ยวกับหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำคือการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต การสะท้อนผล มาใช้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาตามแผน พร้อม

ปรับเปลี่ยนการพัฒนาตามความต้องการของครู **ระยะที่ 3** ขึ้นติดตามและประเมินผล กลุ่มนักวิจัยและกลุ่มครูเข้าร่วมพัฒนาร่วมกันวางแผนปฏิทินการติดตามและเป้าหมายของงานที่ต้องเสร็จแต่ละครั้งที่ติดตาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม เกี่ยวกับสภาพการดำเนินการวิจัยของครูหลังจากที่ครูได้รับการพัฒนาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นำข้อมูลการติดตามมาสรุปวิเคราะห์เกี่ยวกับผลดำเนินการวิจัย ศึกษาเปรียบเทียบผลการพัฒนาการระหว่างก่อนกับหลังการพัฒนากลุ่มครูเข้าร่วมพัฒนา และ**ระยะที่ 4** ขึ้นสรุปผลการดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูจากข้อมูลทั้งหมดโดยการเปิดเวทีการประชุม และร่วมกันสรุปรูปแบบการพัฒนาศักยภาพครูด้านการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

สภาพการดำเนินงานวิจัยของครูเข้าร่วมพัฒนา จำนวน 41 คน สามารถสรุปรูปแบบของลักษณะการทำงานวิจัยของครู ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 การวิจัยหน้าเดียวหรืองานวิจัยอย่างง่าย กลุ่มที่ 2 การวิจัยแบบทางวิชาการหรือการวิจัยเต็มรูป และกลุ่มที่ 3 ยังไม่ได้ดำเนินการทำวิจัย หรือดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนาแต่ไม่มีการบันทึกหรือเขียนรายงานอย่างเป็นระบบ โดยทั่วไปที่ดำเนินการทำวิจัยจะรายงานเป็นวิจัยหน้าเดียว ดังผู้บริหารคนหนึ่ง กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ทำวิจัยอย่างง่าย มีทำเป็นเต็มรูปบางส่วน บางคนที่ไม่ทำยังงี้ก็ไม่ทำ” ซึ่งการดำเนินการทำนั้น มีทั้งประสบผลตามที่คาดหวังและไม่ประสบผลตามที่คาดหวัง หรือไม่เป็นที่พึงพอใจในผลงานตามที่ตนคาดหวังไว้ เพราะที่ดำเนินการทำอยู่ครูมีความรู้สึกที่ไม่มี ความมั่นใจว่าสิ่งที่ทำนั้นถูกต้องตามกระบวนการวิจัยหรือไม่ ถึงแม้ว่าครูจะมีความรู้อยู่บ้าง บางคนได้รับการพัฒนาหรืออบรมแต่ไม่มีความชัดเจนในการทำ บางคนทำตามหน้าที่ เพื่อให้มีงานไว้ตรวจ หรือบางคนไม่เคยทำจะไม่ทำเลยแม้แต่วิจัยอย่างง่าย ดังที่สะท้อนว่า “ดำเนินการทำแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ แล้วไม่มั่นใจว่าจะถูกหรือเปล่า ทำไปตามหน้าที่ที่มีอยู่ใน พ.ร.บ. 2542 ตามมาตรา 24(5) และมาตรา 30” “โดยทั่วไปทำเป็นวิจัยอย่างง่าย เฉพาะโครงการหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง” และ “ยังไม่เคยทำวิจัยอย่างจริงจัง ที่ทำอยู่ก็แบบหน้าเดียวเพียงให้มีงานทำ”

ปัญหาการทำวิจัยก่อนดำเนินการพัฒนา จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับครูเข้าร่วมพัฒนาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ครูเกือบทุกคนกล่าวถึงปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการทำวิจัยมาก คือ เรื่องความรู้ความเข้าใจ ความชัดเจน และทักษะขั้นตอนการทำวิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นการทำ การวิเคราะห์หาหัวข้อปัญหาของการวิจัย ขั้นตอนหาและพัฒนานวัตกรรมที่นำมาใช้ เก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และที่สำคัญเรื่องเขียนรายงานการวิจัย บางคนมีความรู้สึกว่างานวิจัยเป็นเรื่องใหม่ไม่เคยเรียนหรือสัมผัสมาก่อน ดังที่สะท้อนว่า “วิจัยมีอะไรบ้างทำอย่างไรบ้างไม่เคยเห็น” และ “พูดถึงชื่อก็ปวดหัวแล้ว ไม่เข้าใจต้องแก้การพัฒนาจึงไม่ได้ผล ไม่ทราบขั้นตอน ความเป็นมา อบรมไม่ต่อเนื่องไม่ชัดเจน ภาระงานก็เยอะ ... ยิ่งสถิติไม่ต้องพูดตัวเลขไม่รู้เรื่องเลย” ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับปัญหาการทำวิจัยของครู พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 113 คน พบว่า ด้านปัญหาการดำเนินการมีปัญหามากที่สุด คือ การแปลผลข้อมูล รองลงมา การกำหนดวิธีการหรือนวัตกรรมที่นำมาใช้แก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผล กับการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ส่วนด้านปัญหาปัจจัยที่เกื้อหนุนสูงที่สุด คือ เอกสารประกอบการศึกษาค้นคว้า รองลงมางบประมาณที่ใช้ในการทำวิจัย ซึ่งมีปัญหาอยู่ในระดับมาก

ครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย จากเสียงสะท้อนส่วนใหญ่ ในประเด็นเรื่องความรู้ ทักษะการทำวิจัย และการเขียนรายงานผลการวิจัยที่สามารถเป็นผลงานทางวิชาการได้ด้วย โดยคาดหวังให้มีการจัดอบรมให้ความรู้จากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญมาเป็นวิทยากร ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาครูมีการอบรมพัฒนาตนเอง แต่การอบรมนั้นจะเป็นหลักสูตรเร่งรัด อบรมระยะสั้น มีฝึกปฏิบัติเล็กน้อยทำให้การรับรู้หรือทักษะยังไม่เพียงพอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนา ดังนั้นการอบรมที่ครูต้องการควรแบ่งเนื้อหาการอบรมเป็นระยะๆ ไปทีละขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และการอบรมเป็นแบบปฏิบัติการ ดังที่สะท้อนว่า “จัดอบรมเรื่องการทำวิจัยทีละเรื่องทีละประเด็น จะได้ไม่ลืม” (ครู 9) “อบรม อยากให้พาทำเป็นขั้นตอน” (ครู 15) “อยากให้ มีหน่วยงานที่มีความชำนาญเรื่องการทำวิจัยมาช่วยสอนวิธีการทำวิจัยที่ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการอ้างอิง เป็นเอกสารทางราชการได้” (ครู 16) เนื้อหาที่จัดอบรมให้ไม่ควรมีแต่ทฤษฎีล้วนๆ ควรเป็นเนื้อหาประยุกต์นำไปใช้ได้จริง และการอบรมควรมีการยกตัวอย่างงานวิจัยให้ศึกษาเป็นตัวอย่างด้วย ดังคำกล่าวว่า “ทฤษฎี จำ ไม่อยากได้ ปวดหัว อยากนำไปใช้ได้จริง” (ครู 8) และ “ไม่ต้องการให้มีความซับซ้อน เยอะแยะไม่ชอบ” (ครู 9) ซึ่งรูปแบบการนิเทศควรเป็นแบบกัลยาณมิตรไม่ใช่มาจับผิด หรือควรเป็นการมาเสนอแนะมากกว่า ดังที่สะท้อนว่า “ติดตามแบบเอ่ยยวยา แนะนำไม่ใช่จับผิด” (ครู10) และ “ถ้าไม่ถูกให้อธิบาย” (ครู12)

ผลการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูโดยภาพรวม พบว่า ครูเข้าร่วมพัฒนามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยเพิ่มขึ้น ซึ่งเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การดำเนินการแก้ปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียนรายงานวิจัยที่เป็นระบบและเขียนรายงานเป็นทางวิชาการเพิ่มมากขึ้น ดังที่สะท้อนว่า “ครูเริ่มวิเคราะห์ปัญหาโดยมีข้อมูลมาสนับสนุนปัญหา” (ผู้บริหาร) “การนำเสนอผลงานวิจัยอย่างชัดเจน (มั่นใจ) ให้ผู้อื่นเข้าใจ” (นักวิจัยและผู้บริหาร) การสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก “ครูมีงานวิจัยที่เป็นเต็มรูปแบบทุกคน มีอยู่ 4 คน ที่เป็นวิจัยอย่างง่ายจากที่ไม่เคยทำเลย” (ผู้บริหาร 2) และ “งานวิจัยเขียนเป็นระบบถูกต้องมากขึ้น” (ศึกษานิเทศก์)

ผลการพัฒนาโดยการติดตามและประเมินผล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับการเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองด้านศักยภาพการทำวิจัย การประเมินงานวิจัยและเจตคติต่อการวิจัย ระหว่างก่อนกับหลังดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครู ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติ (t-test) แบบกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน โดยการตรวจสอบการแจกแจงแบบปกติ ผลปรากฏ พบว่า ข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ และตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลก่อนกับหลัง ผลปรากฏ พบว่า ข้อมูลผลการวิจัยมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น การทดสอบเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองด้านศักยภาพการทำวิจัย ผลการประเมินงานวิจัย และเจตคติต่อการวิจัยของครูเข้าร่วมพัฒนาระหว่างก่อนการพัฒนา กับหลังพัฒนา จึงใช้ สถิติที่แบบกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันได้ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองด้านศักยภาพการทำวิจัย ผลการประเมินงานวิจัย และเจตคติต่อการวิจัยระหว่างก่อนกับหลังดำเนินการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย

ประเด็น	ช่วงการพัฒนา	$\bar{X}$	S	n	$\bar{d}$	t-value	p-value
ผลการประเมินตนเองด้านศักยภาพการทำวิจัย	ก่อนการพัฒนา	2.01	0.45	41	1.78	34.33**	.00
	หลังการพัฒนา	3.79	0.43	41			

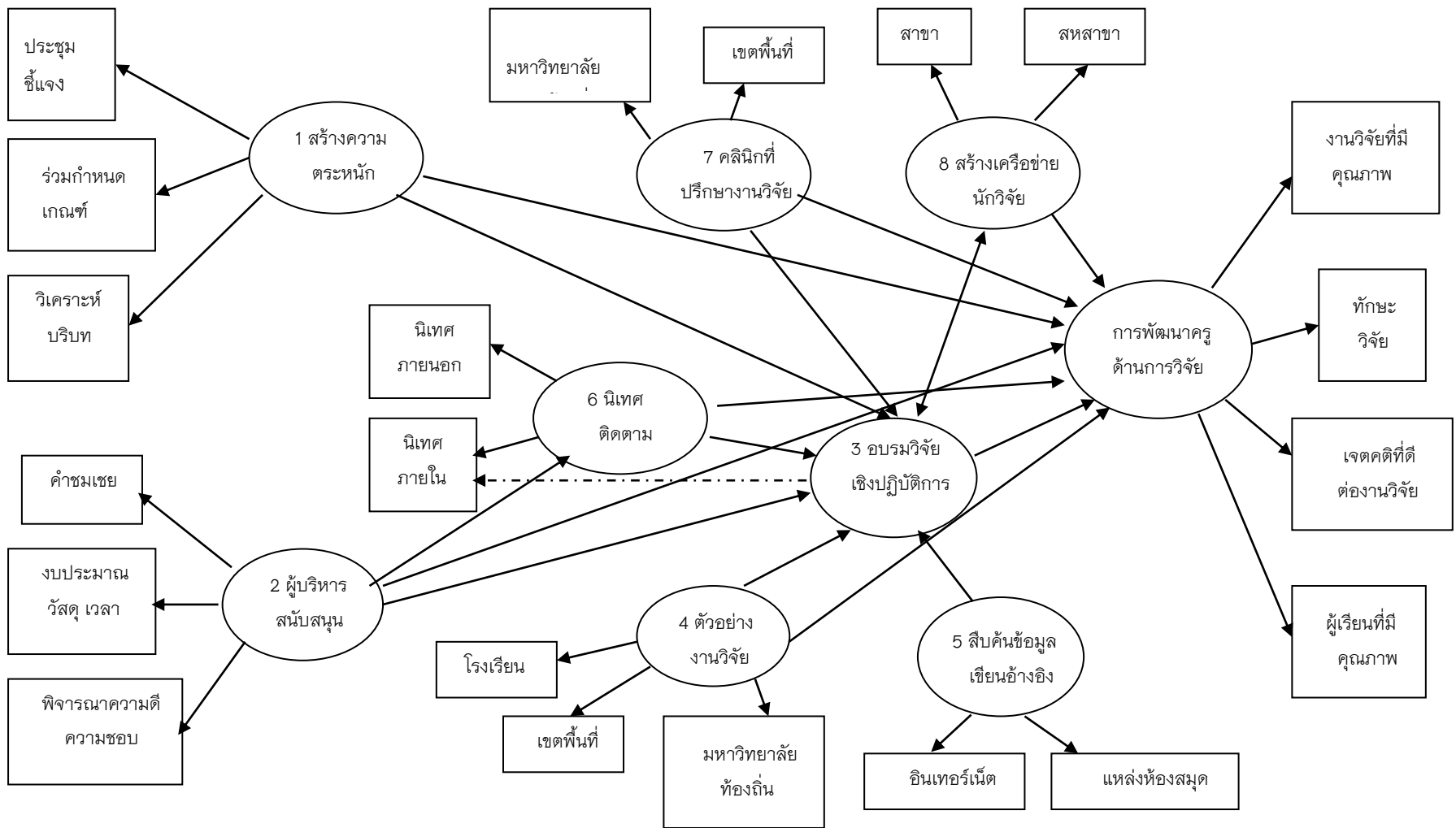
ผลการประเมินงานวิจัย	ก่อนการพัฒนา	0.64	0.19	41	0.88	37.22**	.00
	หลังการพัฒนา	1.52	0.29	41			
เจตคติต่อการวิจัย	ก่อนการพัฒนา	2.75	0.47	41	0.90	13.24**	.00
	หลังการพัฒนา	3.65	0.33	41			

จากตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบการประเมินตนเองด้านศักยภาพการทำวิจัยของครูเข้าร่วมพัฒนาต่อการทำวิจัย การประเมินงานวิจัยของครูเข้าร่วมพัฒนาต่อการงานวิจัย และเจตคติต่อการทำวิจัยของครูเข้าร่วมพัฒนาระหว่างก่อนการพัฒนากับหลังการพัฒนา พบว่า ครูเข้าร่วมพัฒนามีผลการประเมินศักยภาพการทำวิจัยหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย จากผลการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูส่งผลให้ครูเข้าร่วมพัฒนามีความรู้ ทักษะ และเจตคติต่อการวิจัยที่ดีขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนานักเรียนได้ ผู้วิจัย กลุ่มครูเข้าร่วมพัฒนา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันสรุปรูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัยของครูกลุ่มคุณภาพหาटनाแก้ว ผลปรากฏดังนี้ 1) **สร้างความตระหนัก** ครูถ้าไม่มีความตระหนักเห็นความสำคัญของการวิจัย การพัฒนาจะไม่ประสบความสำเร็จ ถือว่าเป็นขั้นแรกที่ต้องดำเนินการก่อนการพัฒนาอื่นๆ เช่น “สิ่งสำคัญอันดับแรกของการพัฒนาก็คือ ตัวผู้พัฒนาหรือตัวครูเอง ถ้าครูมีความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการวิจัยที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของครู และเชื่อว่าเราจะเห็นงานวิจัยของครูมากขึ้น” ซึ่งวิธีการส่งเสริมโดยการประชุมชี้แจงบทบาทหน้าที่ของครูรับทราบบทบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกันวิเคราะห์บริบทของโรงเรียน นักเรียนและครู และร่วมกันกำหนดเกณฑ์เป้าหมาย 2) **การส่งเสริมสนับสนุนจากผู้บริหาร** โดยการส่งเสริมเรื่องงบประมาณ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับครู และการพัฒนาครู เช่น “การให้ขวัญ และกำลังใจจากหัวหน้าหน่วยงานเป็นสิ่งจูงใจในการทำงาน ผู้บริหารควรช่วยเหลือการทำวิจัยของครู โดยให้ความรู้ ทักษะ วิธีการ เป็นที่ปรึกษา ตรวจสอบชี้แนะก่อนที่จะให้จากเขตมานิเทศ” โดยการส่งเสริมงบประมาณ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับครู การส่งเสริมพัฒนาครู การอบรมเชิงปฏิบัติการ การหาตัวอย่างงานวิจัย และการนิเทศติดตาม 3) **ฝึกอบรมปฏิบัติการวิจัย** โดยการอบรมนั้นต้องแยกเนื้อหาอบรมเรื่องการทำวิจัย ไม่ควรอบรมในครั้งเดียวกันจนครบ แล้วควรเพิ่มเนื้อหาการสร้างนวัตกรรม เทคนิค หรือวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ เช่น “ครูขาดความรู้ด้านการวิจัย วิธีการที่ดี คือ การอบรมให้ความรู้ อย่างที่ได้ปฏิบัติพัฒนาไปทีละขั้น ปฏิบัติพร้อมไปด้วย ช่วยครูในการทำวิจัยได้ดี” และ “การอบรม โดยเฉพาะอบรมที่มีเนื้อหาไม่มาก ปฏิบัติไปด้วยจะได้ไม่ลืมน และคนที่เข้าอบรมไม่มากเกินไปการดูแลจะได้ทั่วถึง” ซึ่งวิธีการส่งเสริม จัดฝึกอบรม โดยมีการฝึกปฏิบัติเป็นระยะๆ แต่ละเนื้อหา ส่วนเนื้อหาที่จัดฝึกอบรมควรแยกทีละครั้ง ไม่ควรอบรมทุกเนื้อหาในครั้งเดียว และเนื้อหาที่อบรมไม่ควรเป็นทฤษฎีเพียงอย่างเดียวหรือมากเกินไป ควรเป็นเนื้อหาที่นำไปประยุกต์ใช้จริง 4) **ควรจัดตัวอย่างงานวิจัยที่เหมาะสม** ประกอบการศึกษาการวิจัยและรูปแบบการเขียน เช่น “ครูนักวิจัยมือใหม่ต้องมีตัวอย่างงานวิจัยไว้ศึกษาดูเป็นแนวทาง” ซึ่งวิธีการส่งเสริมควรจัดหาตัวอย่างวิจัยที่เหมาะสมเป็นแบบอย่างเพื่อศึกษารูปแบบการเขียนประกอบ จัดทำห้องสมุดงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนโดยนำผลงานวิจัย งานวิจัยที่ครูส่งผลงานผ่าน เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า ซึ่งแหล่งค้นคว้าอาจจะรวบรวมในรูปห้องสมุดของโรงเรียน เขตพื้นที่ และมหาวิทยาลัยท้องถิ่น 5) **สอนวิธีการสืบค้นข้อมูลเอกสาร งานวิจัยและการเขียนอ้างอิง** เช่น “การศึกษาค้นคว้าและงานวิจัยถ้ารู้วิธีการสืบค้นจะช่วยให้งานวิจัยน่าเชื่อถือ และการนำมาอ้างอิง การอ้างอิงต้องอ้างอิงให้ถูกต้อง

ด้วย” ซึ่งวิธีการส่งเสริม อบรมเรื่องการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและประเด็นเนื้อหาที่ควรมีในงานวิจัย และสอนวิธีการเขียนอ้างอิงที่อยู่ในรูปอินเทอร์เน็ตและหนังสือสิ่งพิมพ์ 6) **มีการนิเทศ ติดตาม แบบ กัลยาณมิตร**จากบุคลากรภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยการนิเทศภายในจากผู้บริหารสถานศึกษา และเพื่อนครูด้วยกัน ส่วนการนิเทศภายนอกจากบุคลากรเขตพื้นที่และมหาวิทยาลัยของท้องถิ่น การนิเทศ ควรเป็นแบบกัลยาณมิตร เช่น “เมื่อพัฒนาครูควรมีการติดตามอย่างต่อเนื่องเป็นระยะจะได้มาช่วยชี้แนะ นิเทศแบบกัลยาณมิตร และจะทำให้ครูมีการตื่นตัวมากขึ้น” และ “ก่อนอื่นต้องพัฒนาผู้บริหารด้วยเพื่อมีความรู้มานิเทศ” ดังนั้น ก่อนที่จะดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการวิจัยและการนิเทศ ส่งผลต่อการดำเนินการอบรมปฏิบัติการวิจัย 7) **จัดคลินิกที่ปรึกษางานวิจัย** โดยการร่วมมือระหว่างเขตพื้นที่ และมหาวิทยาลัยท้องถิ่น เช่น “ควรมีคลินิกที่ปรึกษางานวิจัยและควรเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นที่ปรึกษา” 8) **สร้างเครือข่ายนักวิจัยแยกเป็นกลุ่มสาระ**โดยการที่มีเครือข่ายช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม ครุนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในกลุ่มโรงเรียนใกล้เคียงกันและกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้เมื่อดำเนินการพัฒนาแล้ว จะได้ครุนักวิจัย ทำให้มีครุนักวิจัยเพิ่มขึ้น อาจนำครูเหล่านี้มาสร้างเครือข่ายนักวิจัย เช่น “การสร้างเครือข่าย นักวิจัยจะช่วยให้มีแหล่งที่ปรึกษาหารือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันและกันก่อน” และ “ผ่านการอบรมนี้แล้ว พอมีนักวิจัยที่เป็นพี่เลี้ยงคนอื่นได้”

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การพัฒนาครูด้านการวิจัย ผู้บริหารเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการนิเทศติดตาม ดังนั้นควรมีการพัฒนาผู้บริหารด้านการวิจัยด้วยเพื่อให้สามารถนิเทศครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดทำระบบการสืบค้นฐานข้อมูลวิจัยและวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้กับทุกโรงเรียน ทำห้องสมุดงานวิจัยที่ผ่านการประเมินตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษ และจัดกลุ่มที่ปรึกษางานวิจัยจากบุคลากรของเขต ทำตารางเวลาลงในแผนปฏิบัติงานอย่างชัดเจน
3. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการวิจัยโดยแยกเนื้อหาอบรมพร้อมปฏิบัติการที่ระยะแล้วนำผลการปฏิบัติมาสะท้อนผลการพัฒนาแต่ละประเด็น และอบรมสิ่งที่ส่งเสริมการทำวิจัย เช่น การจัดการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ การสร้างสื่อ การสืบค้นข้อมูล และการเขียนอ้างอิง